

EEN NIEUW ONDERGRONDS MUSEUM VOOR KAMP AMERSFOORT, OPDAT WIJ NIET VERGETEN

Jacques Prins (links) en Lucien Engels (rechts)

Hoewel de afstand tot de Tweede Wereldoorlog ieder jaar groter wordt, blijft de belangstelling ervoor onverminderd groot. Ook in Kamp Amersfoort, een voormalig gevangenenkamp, wordt sinds 2004 de herinnering levend gehouden aan de oorlog met een bescheiden bezoekerscentrum. Maar dat centrum groeit langzaam uit zijn jas. Het Nationaal Monument Kamp Amersfoort bouwt daarom komend jaar een nieuw ondergronds museum met zo'n 1.000 meter bruto vloeroppervlakte. Herinnering en bespiegeling staan hierin centraal.

In Kamp Amersfoort werden in de oorlogsjaren zo'n 37.000 mensen gevangen gehouden. Honderden mensen vonden er de dood. In de jaren na de oorlog werd het kamp resoluut afgebroken, alsof men de herinnering eraan wilde uitwissen. Maar de laatste jaren is er steeds meer belangstelling voor de geschiedenis van het kamp. Zeker nu de laatste ooggetuigen op hoge leeftijd zijn en zij het verhaal straks niet meer kunnen vertellen.

Een nieuw ondergronds museum moet de gedachte aan het kamp levend houden. De bouw van het museum is onlangs gestart, waarbij architect Jacques Prins van Inbo tekende voor het ontwerp en Deerns verantwoordelijk is voor alle installatietechniek én het lichtontwerp.

Bespiegeling en herinnering

Prins vertelt dat in het concept voor het nieuwe museum twee begrippen centraal staan: herinnering en bespiegeling. "Herinnering is een klassiek thema in musea. Via memorabilia als foto's, briefjes, kaarten en objecten wordt geprobeerd de herinnering aan een plek of gebeurtenis levend te houden. Dat zullen we hier ook doen. Maar daarnaast gaat de beleving van wat er zich hier in de oorlog heeft afgespeeld een belangrijke rol spelen. De beklemming, het onrecht, de angst; we proberen bezoekers heel dicht in de buurt te laten komen van de emoties die gevangenen hebben ervaren." Mede daarom – en om het terrein van het Nationaal Monument in ere te houden – is gekozen voor een ondergrondse ruimte.

Geen letterlijke kopie

Prins benadrukt dat hij geen letterlijke kopie van het verleden najaagt met het museum. "Zeker niet. Dat is me in gesprekken met overlevenden ook op het hart gedrukt: 'probeer het niet na te maken, want dat lukt toch niet'. We willen juist iets creëren dat zo veel mogelijk recht doet aan de beleving van toen." Het ondergrondse museum is maar een onderdeel van wat Prins 'het concept van de route' noemt. Daarin komen bezoekers aan in het oorspronkelijke productiebos van Kamp Amersfoort en worden ze geleid naar een centraal plein en de voormalige schietbaan en executieplaats. "Het museum is de plek die alles met elkaar verbindt."

Een bescheiden glazen paviljoen op het centrale plein, met daarin overblijfselen uit de Tweede Wereldoorlog (twee fresco's en het voormalig bureau van de kampcommandant), zal straks toegang bieden tot het ondergrondse museum. Prins: "Op het plein ervaar je als bezoeker de leegte, waarna je naar het paviljoen zult lopen. Via een trap in dat paviljoen kom je in het museum, dat zo'n 750 vierkante meter vloeroppervlak telt."

Minimalistisch ontwerp voor installatietechniek

In de ondergrondse ruimte is de installatietechniek tot een absoluut minimum beperkt om zo weinig mogelijk afbreuk aan de beleving te doen, vertelt Prins. "Er zit helemaal niets in het plafond, dat is écht

bijzonder. Het is een ‘betonnerige’ ruimte met een betonnen vloer, betonnen wanden en betonnen plafondelen, maar door het ontwerp en de installaties zo goed mogelijk met elkaar te integreren hebben we tóch de maximale hoogtewerking van de ruimte kunnen benutten.”

Lucien Engels, adviseur en projectmanager bij Deerns vertelt dat het concept voor installatietechniek voor het museum op twee hoofdlijnen onderscheidend is. “Ten eerste is het een all-electric concept. Alles is dus gasloos ontworpen. Ten tweede hebben we te maken met een enorm ondergronds museum met slechts een heel klein dakvlak (op het paviljoen red.). Op dat stukje dakpaviljoen hebben we alle technologie - warmtepomp, luchtbehandelingskast – in ultra verlaagde uitvoering ontworpen. Daarmee is de hele installatie aan het oog van bezoekers onttrokken.” Voor klimaatbeheersing wordt in het museum gebruikt gemaakt van een warmtepomp. Die zorgt voor vloerverwarming én -koeling. Engels: “De ventilatie (en overige installaties) hebben we weg-gewerkt in een dubbele wand, daar zie je, uitgezonderd van wat uitblaasstukken, ook nagenoeg niets van.”

‘Licht kan een gebouw maken of breken’

Bijzonder aan deze opdracht voor Deerns is dat zij ook voor het lichtontwerp hebben getekend. Engels: “Naast de installatietechniek wilden

Het bouwteam van Kamp Amersfoort

De bouw van het ondergrondse museum van Kamp Amersfoort is een project van diverse partijen. Architectenbureau Inbo tekende voor het ontwerp, Deerns is verantwoordelijk voor alle installatietechniek en het lichtontwerp. Pieters Bouwtechniek is aangesteld voor de constructie en RHDHV neemt het projectmanagement voor zijn rekening. Als landschapsarchitect is Juurlink + Geluk aangesteld, het creatieve bureau Tinker zorgt voor de inrichting en beleving in het museum.

we heel graag het lichtontwerp doen voor deze opdracht. Dat maakt het later in het proces voor een interieurarchitect eenvoudiger om integraal een lichtontwerp te laten maken. Ons basislichtontwerp past daarom niet alleen goed bij het bouwkundig ontwerp, maar kan ook worden gebruikt voor de inrichting en tentoonstellingen in het museum.” Hoe belangrijk verlichting is voor een dergelijke plek zet Prins in één zin neer: “Licht kan een gebouw maken of breken.”

Verantwoordelijk voor het lichtontwerp is Bernard Aukema, lichtontwerper en integraal ontwerper bij Deerns. Als opgeleid architect en installatieontwerper verbindt hij design met functie. “Om te voorkomen dat er twee losse ontwerpen voor verlichting zouden ontstaan, zijn we heel conceptueel begonnen op basis van het idee van de architect”, zegt Aukema. “Vervolgens hebben we dat steeds specifiek gemaakt en er technische specificaties voor ontworpen.” Aukema vertelt dat Inbo bijvoorbeeld het hele glazen paviljoen wilde verlichten met een enkel strijklicht van bovenaf, langs de betonnen kern, zonder aanvullende *downlights*. Dat bleek in de praktijk lastig. “Om zowel de wand als de ruimte mooi te kunnen verlichten hebben we een uitgebreide simulatie gemaakt. Daarmee vonden we het juiste evenwicht tussen architectonische eenvoud en een optimale beleving van het licht.”

“Het lichtontwerp is conceptueel ingezet op basis van een idee van de architect.”

Afdalen in het museum

Bij de afdaling met de trap naar het museum begeleidt een zachte lichtlijn in het plafond bezoekers naar de donkere (nagebouwde) tongewelven kelder. Voor de museumruimte zelf ontwierp Deerns een aan het oog onttrokken oplossing die de interieurarchitect en makers van tentoonstellingen veel flexibiliteit biedt. “De ruimte telt relatief veel balken. We hebben er voor gekozen om tussen die balken spanningsrails van aluminium te ontwerpen. Hier kunnen naast de basisarmaturen extra spots aan worden toegevoegd. Met de armaturen kan bovendien worden geschoven en gedraaid, net wat op dat moment nodig is.” De lichtontwerper vertelt dat wanneer mensen bij het verlaten van het museum weer de trap omhoog nemen, om hun route door Kamp Amersfoort te vervolgen, licht hen opnieuw zal begeleiden.

Bij het verlaten van het museum heeft architect Prins bedacht dat bezoekers de geschiedenis nog eenmaal recht in het gezicht aankijken. Boven het maaiveld ontwierp hij de zichtlijn zo dat die iedereen een onvermijdelijk blik geeft op de driehonderd meter lange schietbaan, met de executieplaats als eindpunt. Opdat wij niet vergeten.